Dil ve Edebiyat Araştırmaları | Journal of Language and Literature Studies
Sayı/Issue: 32 - Autumn 2025, 431-446
DOI: 10.30767/diledeara.1752934 | **ISSN:** 1308-5069 **E-ISSN:** 2149-0651 Araştırma Makalesi / Research Article

Siyasal Dilin Gücü: Türkiye'de Kavramsal ve Retorik Dönüşümler

The Power of Political Language: Conceptual and Rhetorical Transformations in Türkiye

Didem GEYLANİ*

Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye,
didemgeylani@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-4865-1975,
ROR ID: ror.org/05j1qpr59

Gönderilme Tarihi / *Received Date*
28.07.2025
Kabul Tarihi / *Accepted Date*
21.08.2025
Yayım Tarihi / *Publication Date*
21.10.2025

Atıf/Citation: Geylani, D., Siyasal Dilin Gücü: Türkiye'de Kavramsal ve Retorik Dönüşümler *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 32, 431-446 doi.org/10.30767/diledeara.1752934

Hakem Değerlendirmesi:
İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme.
Çıkar Çatışması:
Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek:
Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Peer-review:
Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest:
The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support:
The author declared that this study has received no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları
Dergimizde yayımlanan makaleler CC-BY-NC-ND lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies
The articles published in our journal are published as open access under the CC-BY-NC-ND license.
tded.org.tr | 2025

Öz

Bu makale, Foucault, Gramsci ve Koselleck gibi düşünürlerden hareketle dil ile siyaset arasındaki karmaşık ilişkiyi incelemektedir. Siyasal teoride dil, sadece iletişim aracı olmayıp, siyasal olgulara dair anlamın inşa edilmesini ifade eder. Nitekim dilin yalnızca iletişimsel bir araç değil, aynı zamanda iktidarın üretildiği, dağıtıldığı ve sorgulandığı bir alan olduğunu öne süren yaklaşımlar, söylem kavramını merkeze alarak modern siyasal yapıları anlamaya çalışır. Bu teorik yaklaşımlar, Türkiye'deki siyasal söylemin dönüşümünü anlamak için de verimli bir zemin sunmaktadır. Siyasal teoride dilin ideolojik ve metaforik yönlerini ele alan yaklaşımlar çerçevesinde Türk siyasetinin siyasal dili makalede analiz edilmiştir. Osmanlı'nın son döneminden günümüze değin yaşanan dilsel değişim bağlamında tartışılmaya gayret edilmiştir. Ayrıca Türk siyasal tarihinde, özellikle 1980 sonrası gelişen muhafazakâr, milliyetçi ve popülist dil örüntüleri hem söylemsel düzeyde özne inşasını hem de iktidarın toplumu biçimlendirme stratejilerini anlamada anılan yaklaşımlar ışığında analiz edilmiştir. Makale, dilin sadece bir temsil aracı değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği ve dönüştürüldüğü bir mücadele alanı olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Söylem, Siyaset, Siyasetin Dili, Türkiye

Abstract

This article examines the complex relationship between language and politics, drawing on thinkers such as Foucault, Gramsci, and Koselleck. In political theory, language is not merely a means of communication but also expresses the construction of meaning regarding political phenomena. Indeed, approaches that argue that language is not merely a communicative tool but also a field where power is produced, distributed, and questioned seek to understand modern political structures by centering on the concept of discourse. These theoretical approaches also provide a fruitful ground for understanding the transformation of political discourse in Türkiye. Within the framework of approaches that address the ideological and metaphorical aspects of language in political theory, the political language of Turkish politics is analyzed in this article. Efforts have been made to discuss the linguistic changes that have taken place from the late Ottoman period to the present day. In addition, conservative, nationalist, and populist language patterns that developed in Turkish political history, especially after 1980, have been analyzed in light of the aforementioned approaches in order to understand both the construction of the subject at the discursive level and the strategies of power in shaping society. The article aims to reveal that language is not merely a representational tool but also a battlefield where power relations are reproduced and transformed.

Keywords: Language, Discourse, Politics, Language of Politics, Türkiye.

Giriş

Siyaset teorisi, deneysel siyaset biliminden farklı özellikler arz eder. Zira siyaset teorisi özünde normatif niteliği haiz ve bu yönüyle dil mefhumunu esasa alan kavramsal analizlere dayanır. Adalet, özgürlük, devlet, hukuk veya demokrasi gibi siyasal düşünce tarihinde çok boyutlu olarak incelenen kavramlar öncelikle dilsel analizler bağlamında değerlendirilmektedir. Böyle bakıldığında siyasal teoride dil, sadece iletişim aracı olmayıp, siyasal olgulara dair mananın şekillendiği ortamı ifade eder. Bu bağlamda çağdaş siyaset teorisinin önemli temsilcilerinden olan Michael Oakeshott (1991), siyasal teoriyi, siyasal etkinliğin anlamını keşfetme girişimi olarak tanımlar. Siyasal faaliyetlerin anlamı kaçınılmaz olarak dilsel olarak inşa edildiği iddiası güç kazanır. Zira anılan bağlama göre anlam, dilsel olarak inşa edilir.

Bu makale, siyasal teoride dilin tarihsel, ideolojik, metaforik ve normatif yönlerini dikkate alarak siyasal düşüncenin dilsel ifadesinden ayrılamayacağını savunmaktadır. Ortaya atılan mezkûr iddia çerçevesinde Türk siyasetinin siyasal dili de tarihsel olarak Osmanlı'nın son döneminden günümüze değin yaşadığı dilsel değişim bağlamında analiz edilmeye gayret edilmektedir.

Siyasal düşünceyle ciddi bir şekilde ilgilenmek, kavramların, teorilerin ve dilin siyasette nasıl kullanıldığını anlamayı gerektirir. Siyasal aktörler, tartışma alanını belirlemek için kavramları, siyasal eylemi anlamlandırmak için teorileri ve ikna etmek, iktidara gelmek, egemenliklerini sürdürmek veya direnmek için siyasal dili sıkça kullanırlar. Bu bağlamda siyaset sadece iktidar, kurumlar ve çıkarlarla ilgili olmayıp, kendine has dille, kavramlarla yapılandırılan ve teorilerle şekillenen bir alandır. Siyasal alanı oluşturan üç ana unsur olan kavram, teori ve dil hem siyaset düşüncesini hem de siyasal eylemi inşa eder. Örneğin Walter Bryce Gallie'ye göre adalet, özgürlük, otorite gibi kavramlar "esaslı biçimde tartışmalı" kavramlardır. "Esasen tartışmalı kavramlar, doğru kullanımının ne olduğu üzerine sonu gelmeyen tartışmaları içeren kavramlardır" (Gallie, 1956, s.169).

Kavramlara dair tartışmalı ve muğlak anlamlar, kavramları ideolojik eğilimlere göre ve yoruma açık hale getirir. Zira teoriler sadece açıklayıcı değil, aynı zamanda normatiftir. Teoriler bu bağlamda "nedir veya ne oldu?" sorusunun yanı sıra "ne olmalı?" sorusuna da cevap ararlar. Örneğin, liberalizm normatif olarak bireysel haklara ve hukuka odaklanırken, Marksizm sınıf mücadelesini ve maddi temellerin önemini vurgulayarak siyasal normları olandan ziyade olması gereken üzerinden oluşturmaya çalışırlar. Foucault gibi postyapısalcılar ise söylem, kimlik ve mikro iktidar ilişkilerini incelemeyi tercih ederler. Foucault (1972, s.49)'ya göre söylem, sadece dilsel ifade değil, aynı zamanda iktidar ve bilgi arasında duran ve inşa edilen sistemdir. George Lakoff (2002, s.17)'un belirttiği gibi, dilsel çerçeveler (frames) kamuoyunun ahlaki dünyasını şekillendirir.

Kavramlar, teoriler ve dil siyasal yaşamda birlikte iş görürler. Rawls (2010)'un adalet teorisi örneğinde olduğu gibi: özgürlük, eşitlik, farklılık gibi kavramlar teorik bir modelde bütünleşmiş ve dikkatlice inşa edilmiş felsefi dil örnekleridir. Bu bağlamda Michael Oakeshott (1991, s. 221-222) siyasal teorinin normatif ve yorumlayıcı doğasını açıklamaya çalışırken, siyaset teorisi, evrensel yasalar üretme değil, geleneksel siyasal pratikleri anlamaya yönelik felsefi bir yorum olduğunu iddia eder. Ona göre siyasal teori, bir toplumun pratiklerini fikri olarak anlamlandırma çabasıdır. Oakeshott, siyasal dilin tarihsel bağlamda işlevsel olduğunu savunurken, Quentin Skinner ve Ludwig Wittgenstein'a yakın bir yaklaşımla, siyasal kavramların tarihsel bağlamlara yerleşik olarak yorumlanması gerektiğini ileri sürmektedir.

Siyasal Kavramların Kurucusu Olarak Dil

Özgürlük, adalet, otorite, eşitlik, devlet sosyal düzen gibi siyasal teorinin temel terimleri, soyut olmak bakımından müphem ve yoruma tabidir. Anılan bu niteliği genel olarak sosyal bilim ve hatta doğa bilim kavramlarına farklı düzeylerde atfetmek mümkündür. Ancak doğa bilimlerinin kullandığı birçok kavram daha somut nesnelere tekabül etmekle beraber, sosyal bilimlerin kavramları somut varlık alanında yer alan soyut olgulara dairdir (Yılmaz ve Yazıcı, 2017). Zira örneğin adalet mefhumu edimsel olarak sosyal ilişkilerde görünmekle beraber, ne anlama geldiği konusunda farklı bağlamlarda soyutlamalara ihtiyaç duyar. Aynı durum siyaset ve sosyal teorinin birçok kavramı için de geçerlidir. Zira sosyal-siyasal bilimlere ait kavramlar kendiliğinden anlaşılır nesneler değil, dil yoluyla inşa edilen ve tartışılan mefhumlardır. Örneğin Ludwig Wittgenstein (1958: 19), "felsefi problemler, dil tatile çıktığında ortaya çıkar" derken, kavramsal açıklığın sağlanmasında dilin kullanımının belirleyici rolüne dikkat çeker. Aynı şekilde bütün bilimsel faaliyetleri ve hatta her türlü anlama ve açıklama faaliyetlerini "dil oyunları"na indirgeyerek, dilin kuşatıcı ve kapsamlı doğasına güçlü vurguda bulunur.

Isaiah Berlin'in "İki Özgürlük Kavramı" adlı çalışmasında yaptığı negatif ve pozitif özgürlük ayrımı, bahsedilen bu hususları anlamak için güçlü örneklerden birdir. Buna göre özgürlük, tarihsel ve ideolojik bağlama göre dış müdahalenin yokluğu olarak negatif karakter taşırken, yapmak istediğimizi yapabilecek öz yeterliliği ve destekleyici imkanların ulaşabilirliği bakımından pozitif olarak tasnif edilmektedir. Bu farklı anlamlar sadece felsefi bir ayrışma değil, siyasal yaşamın farklı dilsel çerçevelerle kurgulanmasıdır. Pozitif özgürlük bireyin "kendi efendisi olma" hakkı, bireyin öz hayatını isteğine uygun yönlendirme ve kendi kararlarını alma kapasitesini ifade eder. Bu anlayışta özgürlük, bireyin kendi iradesiyle hareket edebilmesiyle ilgilidir. Ancak Berlin, pozitif özgürlüğün tehlikeli bir yönü olabileceğini savunur: Devlet veya bir otorite, bireyin "gerçek çıkarlarını" bildiğini iddia ederek bireyin özgürlüğünü kısıtlayabilir. Bu durum, totaliter rejimlerin meşruiyet aracı haline gelebilir. Zira Berlin'e göre pozitif olan, imkânların verilmesi bakımından çerçevelenen özgürlük gerçek olmayıp, devamında icbara yol açarak özgürlüğü kaçınılmaz olarak ortadan kaldıracaktır. Berlin'e göre negatif özgürlük, "başkalarının müdahalesi olmadan ne kadar alanda hareket edebilirim?" sorusunun cevabıdır. Burada esas olan devletin veya başka birey ve odakların özne olan bireyin eylemlerine müdahale etmemesidir. Liberal düşüncenin temelinde yer alan ifade özgürlüğü, mülkiyet hakları gibi haklar bu kategoriye girer. Ancak Berlin, negatif özgürlüğün sınırsız olamayacağını da kabul eder. Bireyin özgürlüğü, başkasının özgürlüğünü kısıtlamaya başladığında sınırlandırılmalıdır (Berlin, 1958; Gray, 1995; Cherniss, 2013).

Sosyal teorinin önemli isimlerinden olan Charles Taylor'ın "toplumsal tahayyül" (*social imaginary*) kavramı, siyasal gerçekliğin dille olan ilişkisine vurguda bulunur. Taylor'a göre toplumsal tahayyül, insanların sosyal varoluşlarını "hayal etmelerini" sağlayan ve dilsel olarak mümkün olan ortak anlatılarla şekillenmektedir. Taylor anılan bu kavramla, modern toplumların dilsel ve kültürel pratiklerde kendilerini nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymaya çalışır. Buna göre toplumsal tahayyül, toplumsal hayata dair ortak anlayışlar, imgeler ve normatif beklentilerden oluşur. Burada özellikle vurgulanması gereken husus, toplumsal tahayyülün sadece entelektüel teorilerle sınırlı olmadığıdır. Nitekim Taylor'a göre sıradan insanların gündelik yaşamlarında kullandıkları dil, ifade, sembol, simge, metafor ve deyişler toplumsal tahayyülü oluşturan güçlü faktörlerdir. Bu bağlamda toplumsal tahayyül dilsel olarak Ortak Anlam Ufku (*Shared Horizon of Meaning*), Anlatı Tarzları (*Narrative Modes*), Örtük Bilgi ve Pratikler gibi üç temel düzeyde ortaya çıkar. Ortak anlamın

ufku toplumsal ilişkilerin kavramlar ve metaforlarla anlam kazandığını ifade eder. Halk egemenliği, kamusal alan veya bireysel haklar gibi söylemler teorik çerçeveyi aşarak, gündelik dilde yer alan pratik imgelere dönüşmektedir. Anlatı tarzları toplumların kendilerini anlatma biçimleriyle ilişkilidir. Özgürleşme ve ilerleme gibi anlatılar toplumsal tahayyülde bireylerin kendilerine dair anlayışlarını sosyal ilişkiler ağında fenomonolojik biçimde yansıtır. Örtük bilgi ve pratikler dilsel olarak aktarılan norm ve değerleri ifade eder. Örneğin, tarihsel olarak şekillenmiş olan birey kavramı, modern topluma özgü dil veya modernitenin anlatıları içinde anlam kazanmıştır (Taylor, 2003).

Taylor'ın modern toplumsal tahayyüller kavramının yarattığı dilsel tahayyüle, Reinhart Koselleck oldukça çarpıcı bir boyut katmaktadır. Koselleck doğrudan Taylor'la ilişkilendirilmese de onunla aynı düzlem üzerinde konuşmaktadır. Nitekim Koselleck tarafından kullanılan kavramsal tarih (*Begriffsgeschichte*) yaklaşımı, olgu ve kavram arasında güçlü bağ kurmaktadır. Almanca'da kavramların tarihi anlamına gelen *Begriffsgeschicht*, Koselleck'e göre bir yöntem olarak, modern toplumsal-siyasal kavramların tarihsel süreçte nasıl ortaya çıktığını, nasıl anlam değiştirdiğini ve bu değişimlerin toplumsal dönüşümleri nasıl yansıttığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Zira ona göre kavramlar tarihsel olarak içerik değiştirir. Nitekim kavramlar sabit anlamlara sahip olmayıp, süreç içinde anlam değişimine uğramaktadırlar. Örneğin "devlet", "özgürlük", "devrim" gibi kavramlar farklı dönemlerde farklı anlamlar edinmiştir. Koselleck'e göre kavramlar, tarihsel olayların, çatışmaların, beklentilerin ve anlam arayışlarının düşünsel mahalleridir. Bu bakımdan kavramların sözlük manası değil, nasıl kullanıldıkları önemlidir. Kavramların gerçek anlamları, nasıl kullanıldıkları ve hangi bağlamda üretildikleriyle ilgilidir. Koselleck "her kavram bir olaydır" iddiasını ortaya koymaktadır. Zira ona göre siyasal kavramlar tarihsel deneyimlerle şekillenmektedir. Örneğin, "devrim" kavramı başlangıçta döngüsel dönüşümü ifade ederken, Fransız Devrimi ile, devrim, anılan anlamı değiştirerek, geçmişle radikal kopuşu ifade eder hale gelmiştir (Koselleck, 2002, s.63-78; 100-118).

Quentin Skinner da bağlamsal yorumu savunur. "*Meaning and Understanding in the History of Ideas"* adlı makalesinde, geçmiş metinlerin anakronik yorumlarını eleştirerek siyasal ifadelerin bağlamsal işlevini ortaya koymaya çalışır. Ona göre anlam, yalnızca metinde değil aynı zamanda eylemde ortaya çıkmaktadır ve bu bakımdan söz-eylem bağlamı anlamın çerçevesini oluşturmaktadır. Skinner, metni anlamak için yalnızca ne söylendiğine değil, neden ve nasıl söylendiğine de bakmak gerektiğini vurgular, çünkü ona göre dilsel ifadeler aynı zamanda eylemlerdir**.** "Bir metni anlamak sadece anlamını kavramak değildir, fakat metnin hangi niyetle yazıldığını yakalamaktır" (Skinner, 1969, s. 48). Bu durumda belli bir metnin anlamı yazarın niyetiyle ilişkilidir. Skinner (1969)'a göre tarihsel bir metni çözümlemek isteyen bir araştırmacı, yazarın hangi siyasal/söylemsel bağlamda ve hangi iletişimsel amaca yönelik olarak yazdığını belirlemelidir. Zira yazarın "niyeti" bağlamsal olarak çözülmelidir. Diğer bir husus ise anlamın söylem içindeki konumuyla ilgili olmasıdır. Anlam söylemden bağımsız olarak kavranamaz. Bir kavramın ya da düşüncenin anlamı, içinde yer aldığı bağlama dair bütün kavram ve söylem failleriyle anlaşılabilir. Bu durumda anlam bağlamsal olarak oluştuğuna göre sabit olmayıp değişkendir. Böylece Skinner, anlamı evrensel değil, bağlamsal olarak tahayyül ettiği için modern pozitivist tarih anlayışından farklılaşmaktadır. Örneğin, Machiavelli'de erdem (*virtù*) ya da Locke'da rıza (*consent*) gibi terimler, ortaya atıldıkları dönemin siyasal dili bağlamında anlam kazanırlar.

Siyasal dil üzerine yazan önemli bir yazar ise George Orwell'dır. George Orwell meşhur denemesi "*Politics and the English Language*"de (1946), siyasetin dil üzerindeki etkisini ve kötü dil

kullanımının düşünceyi nasıl yozlaştırdığını tartışır. Orwell, bu yazıda hem edebi hem de politik açıdan dilin sade, açık ve anlamlı olması gerektiğini savunur. Orwell adı geçen eserinde, siyasal söylemin sıklıkla ırkçı ve yanıltıcı tarzda kurgulandığını gösterme çabasındadır. Orwell, bürokratik dilin şiddeti nasıl gizlediğini "siyasal dil yalanları, cinayeti saygın göstermek için tasarlanmıştır" ifadesiyle ortaya koymaktadır.

Orwell, modern İngilizce'nin gittikçe "bulanık, mekanik ve anlamsız" hâle geldiğini söyler. Bu bozulma sadece edebi sorun olmayıp, düşünce tarzını ve değerleri de eğip bükmektedir. "Düşünce dili yozlaştırdığında, dil de düşünceyi yozlaştırır" (Orwell, 1981, s. 167). Dil çürüdükçe, düşünce de yüzeyselleşir. Zira dilin kötüleşmesi durumunda insan anlamlı kelimelerle değil, klişelerle düşünmeye ve kendisini ifade etmeye başlar. Nitekim çağdaş edebiyatta yazarlar düşünmeden hazır kalıplar (metaforlar, deyimler, teknik terimler) kullanarak manasız sözler etmektedirler. Bu noktada İngilizce'de yazılan eserlerin gereksiz yere aşırı soyutlamalara, pasif cümlelere ve anlamı belirsiz teknik terimlere yer verdiklerini iddia etmektedir. "Modern edebiyatın en kötü hali, anlam için kelimeleri seçmekten ve anlamı netleştirmek üzere imgeler icat etmekten değil; başkaları tarafından önceden belirli bir sıraya konmuş uzun kelime öbeklerini bir araya yapıştırmaktan ibarettir" (Orwell, 1981, s.160). Anılan bu bozulma hali savaş, sömürü, toplu katliam gibi eylemleri "barışı sağlama", "yeniden düzenleme" gibi gerekçelerle, politik dilin özellikle gerçeği çarpıtmak için nasıl kullanıldığının belirgin örnekleridir. "Siyasal dil yalanı sağlam, doğru ve katliamı saygın kılmak için tasarlanmaktadır" (Orwell, 1981, s. 169).

Dil ve siyaset arasında derinlemesine değerlendirmeler yapan diğer bir düşünür ise Gramsci'dir. Antonio Gramsci, siyaset teorisinde sıkça müracaat edilen hegemonya kavramıyla ideolojik dili yapısal düzeyde açıklar. Ona göre, egemen sınıflar, sadece cebirle değil, aynı zamanda siyasal gerçekliği tanımlayan "sağduyu" dilini şekillendirerek iktidarlarını sürdürürler. Bu durumda dil iktidara gelme ve iktidarı sürdürmenin ideolojik aygıtı olarak kullanılmaktadır. Nitekim Gramsci'ye göre hegemonya fiziksel cebirle oluşturulan siyasal durumun ifadesi değildir. Aksine hegemonya bir toplumda yer alan bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde rıza üreterek kurduğu kültürel-siyasal egemenlik biçimidir. Anılan bu egemenlik, ekonomik olduğu kadar, dil, din, eğitim, medya gibi kültürel faktörler tarafından oluşturulur. "Hegemonya yönetici sınıfın değer, norm ve anlamlarının genel kabul görmesidir" (Gramsci, 1992, s. 328).

Gramsci için dil tarafsız olmayıp, hegemonyanın taşıyıcısı ve ideolojik mücadelenin başlıca alanlarından biri olarak görülmelidir. İnsan "dünya görüşünü" dili aracılığıyla ifade eder (Gramsci, 1992, s. 325). Egemen sınıf, kendi dünya görüşünü "sağduyu" (*common sense*) kurarak dili araçsallaştırır. Bu nedenle iktidar ilişkilerini sorgulamak ve anlamak için dildeki egemen yapıları sorgulamak ve anlamak gereklidir. Nitekim ona göre, ortak duyu egemen sınıfın ideolojisini, halka "doğal, sağduyulu" olarak kabul ettiren ideolojik gücün ifadesidir. "Her sosyal tabaka özünde hâkim sınıfın kavrayışını ifade eden kendi ortak ve iyi duyusuna sahiptir" (Gramsci, 1992, s. 333). Bu nedenle, siyasal mücadele üretim araçlarının kontrol edilme mücadelesi olduğu kadar, dil ve ona bağlı üretilen anlam mücadelesidir.

Gramsci gibi iktidar, ideoloji, söylem ve dil münasebeti hususunda önemli tespitlerde bulunan ve çağdaş söylem analizinin önemli düşünürü Michel Foucault, söylem analizi yaklaşımını dilsel formda ortaya koymaktadır. Foucault'ya göre hakikat, söylemsel oluşumlarla kurulur. *The Archaeology of Knowledge (1972) başlıklı çalışmasında* söylemi, bilginin imkanlarının belirlediğini ileri sürer. Foucault, burada "söylem"i bilgi üretiminin yapısal alanı olarak tanımlar ve ona göre

söylem, nelerin "doğru" veya "geçerli" bilgi olarak kabul edileceğini belirleme gücüne sahiptir. "İktidar ve bilgi söylemde birleşir" (Foucault, 1972, s. 100). "İfadeler söylemsel oluşuma aittir; bilgi olarak geçerlilikleri, mezkûr oluşumu tanımlayan kurallara bağlıdır." (Foucault, 1972, s. 117).

Tablo 1. Genel Karşılaştırma Tablosu

Konu	**Gramsci**	**Foucault**	**Koselleck**
Merkez Kavram	Hegemonya	Söylem (*discourse*)	Kavram tarihi (*Begriffsgeschichte*)
Dil Anlayışı	İdeolojinin taşıyıcısı	Bilginin ve iktidarın üretim alanı	Tarihsel deneyimin yoğunlaştığı kavramsal alan
İktidar	Rızaya dayalı egemenlik	Yayılmış, çok merkezli iktidar ilişkileri	Dolaylı olarak kavramlarda izlenebilir
Tarih Anlayışı	Sınıf mücadelesi bağlamında tarih	Epistemolojik kopuşlar ve bilgi rejimleri	Zaman katmanlıdır: deneyim – beklenti ufukları
Dil-Toplum İlişkisi	Ortak duyu dili egemen sınıfın ideolojisini yansıtır	Dil, özneyi inşa eder; birey söylemin ürünü	Kavramlar, tarihsel-toplumsal dönüşümlerin semantik ifadesidir
Yöntem	Tarihsel materyalizm-ideoloji eleştirisi	Söylem analizi	Kavramsal semantik analiz

Bilgi ve dolayısıyla hakikat, burada siyasal doğru, belirli söylemsel kurallar içinde geçerlilik kazanır. Foucault, burada "suçlu" kavramının ve ceza sisteminin hakikat iddialarını nasıl oluşturduğunu göstermeye çalışır. Nitekim "suçlunun hakikati" tıbbî, psikolojik ve kriminolojik söylemler içinde ifade edilir. Örneğin "İtiraf Batı'nın hakikat üretim tekniği olarak ortaya çıkar" (Foucault, 1977, s. 59). "İktidar bilgi üretir… iktidar ve bilgi birbirini imlemektedir" (Foucault, 1977, s. 27). Bu durumda hakikat belirli bir iktidar biçimi içinde ve onunla üretilir. "Her toplum kendi hakikat rejimine, genel hakikat siyasetine sahiptir…bu salt bir ideoloji değil fakat hakikat üretme kural setinden oluşur" (Foucault, 1980, s. 131). Bu ifadelerde, hakikatin iktidardan bağımsız olmadığını, tam tersine toplumsal kurumlar, söylemler, pratikler ve normatif çerçeveler içinde üretildiği iddiası açıkça dile gelmektedir**.** Yani hakikat, bir tür "bilgi-iktidar" ilişkisi içinde, söylemsel (dilsel) bir alanın kurulmasıyla mümkün olur.

Metafor ve Retoriğin Rolü

Siyasal dil, kaçınılmaz olarak metafor ve retorik yüklüdür. Bu hususta George Lakoff'a göre metafor sadece süslemeci ifade tarzı olmayıp, düşünme ediminin temelinde yer alan güçlü bir olgudur. Lakoff (2002), *"Moral Politics"* adlı eserinde, siyasal ideolojilerin aile metaforlarıyla

kurulduğunu iddia eder. Ona göre muhafazakârlar "sert baba" modelini; ilericiler ise "şefkatli ebeveyn" modelini benimserler. Antik dönemde Aristoteles (1991: 38-39), *"On Rhetoric"* adlı eserinde siyasal iknanın *ethos* (itibar), *pathos* (duygu) ve *logos* (akıl) üzerine kurulduğunu belirtmiştir. Chantal Mouffe gibi modern kuramcılar ise demokratik siyasetin çatışmayı dışlamaması gerektiğini, zira retoriksel mücadelenin siyasetin doğal parçası olduğunu savunur. Mouffe, "*The Democratic Paradox*"ta her uzlaşının dışlayıcı olduğu iddiasında bulunur (Mouffe, 2000, s. 15).

Siyasal teori doğası gereği normatiftir ve bu normatif olma hali siyasetin diliyle ilişkilidir. Adalet, eşitlik, hak gibi terimler normatif içeriklere sahiptir. John Rawls, "Bir Adalet Teorisi"nde "adaletin, sosyal kurumların ilk erdemi olduğunu iddia eder. Normatif dil kapsamında önerdiği "adil bir toplum" kurgusu, karşılıklılık ve saygı temeline dayalı liberal bir eşitlikçiliğe dayanır (Rawls, 2010). Benzer şekilde Michael Freeden, ideolojileri "çekirdek" ve "çevre" kavramlarına müracaatla sınıflandırarak, siyasal ideolojiyi morfolojik olarak yapılandırılan bir model olarak ortaya koymaktadır. Ona göre kavramlar değişken olduklarından, zamanla yeniden tanımlanırlar. Siyasal kavramlar ise daha muğlâk ve tartışmalıdırlar. "İdeolojiler, normatif anlamlar yüklenmiş fikir ve kavramlardan oluşan düzenli kümelerdir." (Freeden, 1998, s. 47) Bu iddia siyasal teori tartışmalarında dilin merkezi rolünü vurgulamaktadır.

Siyasal teorinin dili, tarafsız bir araç değildir. Dil siyasal düşünceyi, eylemi ve tarihi şekillendiren dinamik bir güçtür. Quentin Skinner (1969)'ın vurguladığı gibi, siyasal düşünceyi anlamak, onun yer aldığı dilsel bağlamı ve üretmek istediği anlamları kavramaktan geçer. İfade edilen bu teorik çerçevede Türk siyasetinin içinde yer aldığı dilsel çerçeveyi açıklamak ve tartışmak kalan bölümde gerçekleştirilecektir.

Türk Siyasetinin Dili: Kavramlar, Retorik ve İdeolojik Çizgiler

Türk siyasal söyleminde yer alan çok sayıda tartışmalı kavram bulunmaktadır. Birbiriyle ilişkili bu kavramlar oldukça girift bir yapı arz ederler. Siyasal ideolojilerin sıkça kullandıkları kavram setleri modernleşme sürecinin yarattığı mirasta yer alan İslami referanslar, ulusal kimlik inşası ve popülist retorikle iç içe geçmiş çok katmanlı yapı arz ederler. Nitekim siyasal söylem yapısal olarak kimlik, meşruiyet ve ahlaki otoriteyi kuran başlıca kavramlar, ideolojik yönelimlere göre farklı şekillerde tanımlanmakta ve işlev görmektedir (Freeden, 1998; Koselleck, 2002).

Bu kavramlar arasında öne çıkanlar;

Devlet: Türk siyasal kültüründe "devlet" kavramı, hukuki ve yönetsel bir varlık olarak kabul görmekle beraber, aynı zamanda kutsallık atfedilen tarihsel kadim özne olarak kabul edilmiştir. Osmanlı'dan devralınan "devlet-i ebed müddet" anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti'nde de kabul görmüş ve bu manada anılan anlayış süreklilik göstermiştir (Keyman, 1995). Devlete duyulan sadakat ve atfedilen değer bireysel hak ve özgürlük taleplerinin önüne geçebilmektedir. Bu yaklaşım, Carl Schmitt'in (2005) "egemenin olağanüstü hale karar verme yetkisi" biçimindeki anlayışıyla örtüşmektedir. Zira devlet hem düzenin koruyucusu hem de ahlaki dengeyi sağlayan aktör olarak konumlanmaktadır. "Devletin bekası", varoluşsal güvenlikle ilgili olduğu kadar toplumsal düzenin ve kültürel normların merkezine yerleştirilmiştir (Heper, 1985).

Millet: Millet kavramı, Türkiye'de etno-kültürel topluluk vurgusu kadar İslam geleneğinde "ümmet" anlayışına gönderme yapan simgesel varlık ve birlik olarak değer kazanmaktadır. Cumhuriyetin kuruluş döneminde seküler ve etnik bir anlamla kodlanan millet veya ulus (Zürcher,

2016), çok partili hayatla birlikte çoğunlukçu ve kültürel temsile dayalı anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda millet, sadece Türk siyasetinde değil modern ulus devletlerde de popülist siyaset için "hakiki halk"ın karşılığı olarak kullanılır (Mouffe, 2000; Laclau, 2005). Erdoğan'ın söyleminde de millet hem Türk halkını hem de kültürel anlamda İslami değerleri taşıyan geniş bir topluluğun temsili olarak kullanılmaktadır (Taş, 2022).

Egemenlik: Mustafa Kemal Atatürk'ün "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir" sözüyle genel kabul gören bu kavram, Kemalist seküler söylemin ana argümanı olarak kullanılmaktadır. Ancak 2000'li yıllarda bu kavram, popülist liderlik pratiklerinde meşrulaştırıcı tonda kullanılmıştır. Özellikle siyasal temsilin doğrudan lider aracılığıyla kurulduğu durumlarda egemenlik, "milletin sesi"ni temsil eden liderle özdeşleştirilmiştir (Çarkoğlu vd, 2022). Anılan bu husus, Schmitt'in karizmatik liderliği esas alan karar teorisi ile yorumlanabilir: "Egemen, istisna halinde karar verendir." (Schmitt, 2005, s. 5)

Dış Güçler: "Dış mihraklar" veya "üst akıl" gibi kavramlar, özellikle siyasal kriz dönemlerinde muhalefeti eleştirmek, halk nezdinde itibarını azaltmak amacıyla sıkça kullanılır. Ancak ulus devletlerin büyük güçler karşısında savunma söylemi olarak da değerlendirilebilir. Bu, hem iç bütünlüğü tahkim etme stratejisi olarak hem de meşruiyet alanını genişletmek için kullanılan bir söylemdir. Dış güçler kavramı ulusal koruma refleksi olarak işlev gördüğü kadar bazen de post-truth çağında "gerçeklerin değil, duyguların siyaseti"ne hizmet eder (Davies, 2018). Siyasi liderlerin bu tür dış tehdit söylemleriyle "ulusal birlik" çağrısı yapmaları, popülist söylemin klasik stratejilerinden biridir (Mudde ve Rovira Kaltwasser, 2017).

Vesayet: Türk siyasal dilinde vesayet, tarihsel siyasal eylemleri açıklayan ve daha çok sivil siyasete bürokratik müdahaleyi anlatan önemli bir kavramdır. 2000 sonrası dönemde daha belirgin olarak kullanılan "vesayet" kavramı, askerî ya da sivil bürokratik elitlerin demokratik siyaseti sınırlandırdığı iddiasını ortaya koymaktadır. Özellikle AK Parti iktidarlarının söyleminde yer alan vesayet, "milletin iradesi"ne karşı sınır koyan elitleri betimleyen ve meşruiyetin halktan alınması gerektiği fikrini ifade eden önemli dilsel bir araçtır (Taş, 2022). Vesayet söylemi, Gramsci'nin hegemonya kavramı bağlamında da değerlendirilebilir; çünkü sivil hegemonya oluşturmak, elit yapıları çözmeye yönelik söylemlerle örtüşmektedir (Gramsci, 1992, s. 57–59).

Türkiye'de kullanılan siyasal dil, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk modernleşmesinin mimarisi, askeri vesayet, milliyetçilik, Kemalizm, İslamcılık ve 21. yüzyılda küresel olarak yükselen popülizmle şekillenen önemli dönüşümler geçirmiştir. Türkiye'deki siyasal dilin tarihsel evrimini, baskın kavramlarını, söylemsel stratejilerini ve ideolojik kodlarını inceleyerek, bu dilin başlıca özelliklerini ortaya koymak mümkündür. Yukarıda değinilen söylem analizi, dil, kavram ve hegemonya analizleri çerçevesinde Türk siyasal dilinin ürettiği bilgi-iktidar, meşruiyet ve ideolojik temellendirme kapsamına dair yeni anlayış ortaya koymak gerekmektedir. Genel siyaset teorisi ve son dönemlerde yapılan akademik çalışmalar dikkate alındığında, Türk siyasal dilinin yalnızca bir iletişim aracı olmayıp, aynı zamanda meşruiyet üretimi ve meşruiyete karşı çıkma mekanizması olarak işlev gördüğü tespit edilmiştir.

Yukarda da ifade edildiği gibi dil yalnızca siyasi gerçekliğin aynası değil, aynı zamanda gerçeği inşa eden güçlü bir varlıktır. Zira dil Heidegger'in (1971: 193) veciz ifadesiyle "varlığın evidir" ve "dilin sınırları Wittgenstein (1958)'ın ifadesiyle dünyanın sınırlarını teşkil etmektedir. Benzer şekilde Teun van Dijk'in belirttiği gibi, "siyasi söylem, siyasi aktörlerin iktidarda uyguladıkları,

yeniden ürettikleri ve zaman zaman buna karşı çıktıkları en doğrudan araçtır." (van Dijk, 2002, s. 207-225). Anılan iddianın temelinde yer alan bu argüman, Türk siyasal dilinde de görülen temel bir olguya işaret etmektedir. Zira siyasal söylem, yalnızca siyasi iletişimin yalın aracı olmayıp, iktidarın inşasında, sürdürülmesinde ve sorgulanmasında kullanılan güçlü bir aygıttır. Politikacılar, hükümetler, siyasal partiler, yerel yönetimler, medya vb. gibi siyasal aktörler, bu söylem aracılığıyla meşruiyet üretir, hegemonya kurar veya mevcut yapıya karşı direniş gösterirler. Siyasal dile dair bu temel tez, siyasal aktörlerin tarihsel olarak dili ulusal kimliği inşa etmede, meşruiyeti yeniden tanımlamada ve hangi değer ve sosyal kesimlerin siyasal sisteme dâhil edileceği hususunda Türk siyasetinin siyasal dili için oldukça çarpıcı bir örnektir.

Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, siyasal dili devrimci tarzda inşa ederek, tarihi ve toplumu yeniden şekillendirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ve erken dönem cumhuriyetçi elitler, Osmanlı-İslami mirası yeniden yorumlamanın ötesine geçerek, çağdaş Batı siyasal değerler olarak kabul ettikleri laik, milliyetçi ve modernist bir siyasal dil geliştirme arayışına girmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni siyasal dilin temel kavramları arasında *laiklik*, *çağdaşlaşma*, *muasır medeniyet* ve *inkılapçılık gibi değerler* yer almıştır. Örneğin 1928'de gerçekleştirilen dil reformu, seküler bir Türk kimliği yaratmayı amaçlayan siyasi bir eylem olarak yorumlanmaktadır. Bu çerçevede Latin alfabesine geçiş, basın tarafından "medeniyet değişikliği" ve "Doğu uygarlığından Batı uygarlığına geçiş iradesinin kesin bir ifadesi" olarak yorumlanmış ve seküler toplumsal dönüşümün en önemli aracı olarak değerlendirilmiştir. Böylece dil devrimi, sadece harf değişikliği olarak kabul edilmeyerek, Osmanlı-İslam mirasından kopuşu simgeleyen paradigma değişimi olarak değerlendirilmiştir (Kurt, 2013, s. 107–108).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında egemen olan ve "Tek Parti" dönemi olarak adlandırılan dönemden sonra 1950'den itibaren başlayan demokratikleşme süreci ve çok partili siyasal sistemin benimsenmesi sonucunda oluşan yeni iktidar yapısı beraberinde siyasal söylem (dil) değişikliği de getirmiştir. Nitekim 1950'lerden itibaren, elit karşıtı bir siyasi söylem gelişmiştir. Adnan Menderes'in ünlü "Yeter! Söz milletindir!" sloganı, popülist bir halk söylemine geçişin simgesi olmuştur. Popülist söylem, gündelik konuşmalardan ve dini kimlikten beslenerek bürokratik elit otoritesine meydan okuma işlevi üstlenmiştir. Siyaset bilimi literatüründe bazı açılardan çokça eleştirilen popülist dil ve söylem bazı durumlarda yeninin, başkaldırının ve itirazın siyasal dili olmuştur. Adnan Menderes'in "Yeter! Söz milletindir!" sloganı, Türkiye'de siyasal iletişimde halk merkezli ve popülist bir dilin öncüsü olarak kabul edilir. Bu slogan, 1950 seçimleri öncesinde Demokrat Parti tarafından kullanılmış ve halkın siyasal iradesine doğrudan hitap eden söylemiyle bir dönüm noktası olmuştur. Popülist siyasal söylemin temel özelliği olan "halka doğrudan seslenme" ve "seçkinlere karşı halkın sesi olma" tutumu bu ifadede somutlaşmıştır. Bu bağlamda slogan, Türkiye'de kitle siyasetinin ve popülist liderliğin başlangıç simgelerinden biri olarak değerlendirilir. Adnan Menderes'in "Yeter! Söz milletindir!" sloganı, seçkinci tek parti yönetiminden halkın iradesine dayalı çoğulcu siyasal yapıya geçişin simgesi olmuş, popülist söylemin Türkiye'deki erken örneklerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Koçak, 2012).

1980 askeri darbesiyle birlikte çağdaşlaşma, laiklik, milliyetçilik gibi kavramların farklı bağlamlarda kullanılmaya başlandığını ve bu kavramların İslamileşme ve dini söylemle uzlaştırılmaya çalışıldığını tespit etmek zor değildir. 1980 askeri darbesi sonrasında oluşan hükümetler, milli ve manevi değerler söylemi paralelinde kullandıkları İslami söylem kapsamında adalet, zulüm ve

mağduriyet gibi kavramlar aracılığıyla Türk siyasetine yeni siyasal dil kazandırmaya başlamıştır. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra oluşan askeri yönetim, toplumda artan sol-sağ çatışmasını dengelemek ve toplumsal meşruiyet oluşturmak amacıyla, "Türk-İslam sentezi" olarak adlandırılan ideolojik çerçeveyi devletin resmi söylemi olarak kullanmaya başlamıştır. 1980 sonrası gelişen bu yeni yaklaşım, milliyetçiliği, sadece seküler bir ulusal kimliğin özü olarak değil, dini değerlerle iç içe geçmiş bir "milli kimlik" olarak yapılandırmak istemiştir. Diğer önemli husus ise laiklikle ilgilidir. Zira laiklik, artık dinin tamamen dışlandığı siyasal söylemden, "kontrollü ve devlet denetiminde bir din anlayışı" olarak yeniden tanımlanmıştır (Toprak, 1981; Yavuz, 2003). Çağdaşlaşma kavramı bu dönemde Batılılaşma veya sekülerleşme anlamının ötesine geçerek, iktisadi serbestliği ve "manevi değerlerle donanmış bir birey" anlayışını içerecek şekilde hibrit bir kavrama dönüşmüştür (Çınar, 2005). Böylece 1980 sonrası oluşan ve Özal tarafından temsil edilen yeni siyasal dilin kapsamında din, toplumsal huzur, milli birlik ve kültürel kimlik oluşturmanın unsuru olarak benimsenmiş ve serbest piyasa ekonomisi ve küresel entegrasyon gibi yeni siyasal değerlerin ifadesi olarak işlev görmüştür. Bu bağlamda, 1980 sonrası dönemde İslamileşme, demokrasi, laiklik, milliyetçilik ve çağdaşlık kavramlarının birbiriyle çelişen ama aynı zamanda birbirini tamamlayan unsurlar olarak kabul görmüştür. Anılan bu kavramsal dönüşüm hem devletin resmi söyleminde hem de Koselleck'in belirtiği toplumsal tahayyülde belirleyici dilsel aygıta dönüşmüştür.

Bu terimler, -İslamileşme, demokratikleşme, adalet- Necmettin Erbakan ve Refah Partisi'nin milli görüş siyasi retoriğinin merkezinde yer almış ve devamında Refah Partisi 1996 yılında Türkiye genelinde yapılan genel seçimlerde birinci parti olarak iktidara gelmiştir. Refah Partisi'nin 1997 yılında "*post-modern*" askeri darbe sürecinin sonucunda iktidardan uzaklaştırılması yeni bir siyasal partiyle birlikte, yeni siyasal söylemin dilsel çerçevesini de yaratmıştır. Daha açık ifade etmek gerekirse, 1996 yılında Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi arasında kurulan koalisyon hükümetinin başbakanı olan Necmettin Erbakan, özellikle İslamcı söylemleri ve "laikliği tehdit eden" uygulamalara kapı araladığı gerekçesiyle dönemin hâkim medyası ve askeri bürokrasi tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Nihayetinde 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK), laiklik ilkesine yönelik tehditlerin ortadan kaldırmak iddiasıyla birtakım kararlar almış, bu kararlar Erbakan hükümetine bir tür "*muhtıra*" olarak tebliğ edilmiştir (Cizre ve Çınar, 2003).

Bu kararlar ve onları takip eden süreçte ordu, medya, yargı ve sivil bürokrasi hükümet üzerinde baskı oluşturarak sivil siyasal iktidarı geri adım atmaya zorlamış ve Erbakan'ın istifa etmesi sağlanmıştır. Bu durum, askeri vesayetin doğrudan müdahale etmeksizin hükümet değişikliği yaratabildiği için "*post-modern darbe*" olarak tanımlanmıştır (Çandar, 2001). Süreç, aynı zamanda Türkiye'de İslamcı hareketin siyasallaşma biçimlerinin sınırlandığı ve demokrasi-laiklik dengesinin yeniden yapılandırıldığı bir dönüm noktasıdır. Türkiye'de neredeyse on yılda bir gerçekleşen ve gelenek haline gelen askeri darbe teşebbüsü, Erbakan iktidarına yönelik farklı bir pratikle gerçekleşince, "post-modern" olarak vasıflandırılmıştır. Zira askeri bürokrasi doğrudan yönetimi devralmak yerine iktidarın düşmesini sağlamış ve kendilerince makul ve muteber bir sivil iktidar oluşturulmuştur. Ancak 28 Şubat post-modern askeri darbe olarak anılan bu sürecin devamında Türkiye'de yeni ve uzun sürecek sivil ve demokratik yönetimin kapıları aralanmıştır. AK Parti ve Erdoğan iktidarı bu dönemden sonra ortaya çıkacak ve kendine has siyasal dil ve retorik inşa edecektir. Erdoğan'ın inşa ettiği yeni siyasal morfolojisinde İslami retorik, milliyetçi semboller, tarihsel hafızanın yeniden inşası, popülist söylem, siyasal kutuplaşma ve hegemonik ideolojik söylem gibi unsurlar anılan morfolojik dilsel yapının bileşenleridir.

Erdoğan'ın konuşmalarında sıklıkla yer verdiği fetih, şehadet, ümmet, ezan ve kutsal mekânlar gibi kavramlar hem dini kimlik vurgusu hem de kolektif duygusal mobilizasyon açısından fonksiyon icra ederler. Örneğin Malazgirt (1071) ve İstanbul'un Fethi (1453) gibi tarihsel olaylara yapılan atıflar geçmişi anarken, cari siyasal pratiği tarihsel meşruiyetle donatılmasını sağlamaktadır. Bu tür anlatılar, dini söylemi yalnızca inanç düzeyinde değil, siyasal eylemin de meşru zemini olarak yeniden kurmaktadır (Yavuz, 2009). Erdoğan devletin sürekliliğini ve toplumsal birlik çağrısını milliyetçi retorik söylemi üzerinde inşa eder. Bu bağlamda tekraren kullanmış olduğu "Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet" sloganı Mouffe'nin "*The Democratic Paradox*"ta her uzlaşının dışlayıcı olduğu iddiasının kimlik sınırlandırması şeklinde ortaya çıkması anlamına gelir. Zira milli birlik çağrısı kaçınılmaz olarak demokrasi paradoksu yaratarak, dışlayıcı bir öteki içerir. Ancak Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı, 15 Temmuz gibi olayların sürekli vurgulanması, milliyetçi hafızanın yeniden üretilmesini ve siyasal aidiyetin sürekliliğini sağlar (Çınar, 2008).

Erdoğan'ın siyasal söylemi kaçınılmaz olarak popülist eğilimler içermektedir. Zira demokratik siyasetin mütemmim cüzlerinden biri popülist söyleme müracaat etme zorunluluğudur. Seçmen mobilizasyonu ve ikna mecburiyeti halkı özne olarak siyasal söylemde "temiz", "özgün", "hakiki" olarak tanımlamayı gerektirmektedir. Anılan temiz halkın karşısına muhalefet, Batılı güçler, sermaye elitleri ve seküler entelektüeller yerleştirilerek "ahlaki yozlaşmanın" kaynağı tespit edilmiş olmaktadır. Bu söylem biçimi, Carl Schmitt'in dost-düşman ayrımını hatırlatan siyasal realizmin çerçevesiyle örtüşmektedir. Zira biz ve onlar şeklinde ortaya çıkan ayrım siyasal söylemin yaşadığı evreni yaratır (Taş, 2015). Erdoğan'ın siyasal dili Gramsci'nin tanımladığı kültürel hegemonyayı muhafazakâr tarzda inşa çabası olarak okunabilir. AK Parti hükümetlerinin görece zayıf oldukları kültürel alan, oluşturulan bu yeni retorik tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Nitekim Erdoğan'ın kullandığı söylem bağlamında dil iletişim stratejisi olarak kullanılmaktadır. Ancak daha da önemlisi burada kullanıma sürülen dilin çerçevesi belirgin olan hegemonik ideolojik formasyon oluşturmasıdır. Erdoğan dini, millî ve popülist referansları aynı söylemde kullanarak, Batılı liberal demokrasi söylemlerine alternatif halkçı bir model yaratmaktadır. Nitekim Lakoff, tarafından Batı siyaset yapma tarzlarından biri olarak değerlendirilen ve ideolojileri aile metaforuyla açıklanma girişimi, muhafazakâr siyasetin küresel niteliğini ortaya koymaktadır. Erdoğan'ın da bir muhafazakâr olarak zaman zaman "sert baba" modelini, "şefkatli ebeveyn" modeline yeğlediği ve bazen de tersi söyleme başvurduğu görülmektedir.

Türk siyasal söyleminde global gelişmelere paralel olarak krizler yaşandığı ve anılan bu halin *post-truth* veya *post-politics* kavramlarına müracaatla daha iyi anlaşılacağı ortadadır. (Yılmaz ve Geylani, 2021). Örneğin "vatan haini", "dış mihrak" veya "diktatör" gibi suçlamalar hakikati ifade etmekten ziyade duygulara yönelen post-truth siyasetin yansımasıdır. Söylem düzeyinde ortaya çıkan bu olgu, siyaset alanında "anlamsal kriz" olarak tanımlanabilir. Türk siyaset dili, küresel örneklerde de tespit edildiği gibi, dilsel bir savaş alanıdır. Bu savaşta olgular kadar kavramlar karşıtlık üzerinde bir araya gelir ve siyasal söylemin içeriğini oluşturur. Laiklik ile din, modernite ile gelenek, çoğulculuk ile otoriterlik gibi karşıtlıklar somut siyasal eylemlerin söylemsel olarak kurulmasının sonucudur. Bu nedenle siyaset teorisi yalnızca iktidar yapılarını değil, bu yapıların hangi dilsel araçlarla kurulduğunu ve sürdürüldüğünü de incelemektedir.

Dünyada ve Türkiye'de siyasal dil, yalnızca ideolojik duruşları yansıtmaz, aynı zamanda siyasi kimlikleri de inşa eder. Siyasal söylemde yer alan "laik", "demokrat", "çağdaş" ve "yerli ve milli" gibi ifadeler sosyal ve politik kimliklerin inşasında kullanılmaktadır. 'Yerli' olarak tanımla-

nanlar vatansever ve özgün kabul edilirken, diğerleri dışlanmış veya hain olarak gösterilir. Benzer şekilde laik olarak kabul edilenler aydın ve çağdaş olarak kabul edilirken diğerleri geri kalmış olarak nitelendirilir. Bu noktada Erdoğan tarafından geliştirilen siyasal söylem, ulusal kimliği dini ahlak, tarihsel süreklilik ve kültürel özgünlük etrafında yeniden şekillendirirken çağdaş değerlere de vurguda bulunur. Benzer şekilde, seküler kesimler "çağdaş" ve "aydın" gibi terimlerle Batı'ya yönelen ilerici bir kimlik ortaya koyarlarken ihmal ettikleri tarihsel değerleri kısmen de olsa onaylama çabası içine girebilmektedirler.

Sonuç

Gramsci, Foucault, Koselleck, Freeden, Lakoff gibi düşünürlerin dil-siyaset ilişkisine dair yaklaşımları, çağdaş siyasal analizler için güçlü kuramsal araçlar sunmaktadır. Onlara göre dil, sadece bir iletişim aracı olmayıp yüklü olduğu metafor ve retorik aracılığıyla sosyal ve siyasal söylemi şekillendirmekte ve somut sonuçlar yaratmaktadır. Örneğin Lakoff'un "sert baba" ve "şefkatli ebeveyn" metaforu modern siyasal analizlerin sıkça başvurdukları kavram setleri içinde yer almaktadır. Zira bu iki yaklaşım otoriter ve demokratik siyasetin ifade biçimidir. Foucault ise, modern iktidarın sadece baskı yolu ile değil, bilgi üretimi aracılığıyla bireyleri özneleştirdiğini ileri sürerken; söylemin, toplumsal normları ve kabul edilebilirlik sınırlarını belirlemedeki rolüne dikkat çeker. Dil burada sabit bir yapı değil; çokluğa, kaçışa ve dönüşüme açık bir akış olarak kavranır. Bu durum, dilin sadece iktidarın aracı değil; aynı zamanda onunla çatışan, onu bozan bir üretim düzlemi olduğunu gösterir. Bahsedilen teorik zemin, Türkiye bağlamında siyasal söylemin dönüşümünü anlamak için de oldukça açıklayıcıdır. Türk siyasal hayatında daima güçlü bir söylem bulunmuştur ve bu söylemi oluşturan devlet, millet, egemenlik, vesayet, dış güçler gibi kavramlar siyasetin baskın retoriğinin çerçevesini oluşturmuştur. Ayrıca Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte hız kazanan modernleşme olgusu beraberinde sekülerleşme, Kemalizm ve karşıt olarak da gelenek ve İslamcılığı siyaset dilinin temel söylem seti yapmıştır. 1980 darbesi sonrasında oluşan yeni siyasal sistem medya ve temsil yoluyla güçlü siyasal bir söylem oluşturmuştur. Bu siyasal söylem içinde "millet", "vatan", "beka", "dış güçler", "yerli ve milli duruş" gibi semboller yoğun olarak kullanılmıştır. 1990 ve sonrasında gelişen siyasal düzen içinde bürokrasinin etkin rol alarak siyasal söylemin içeriğini belirlediği görülmektedir. Özellikle laiklik, çağdaşlaşma ve din karşıtlığı üzerinden kurulan siyasal dil, vesayet rejiminin temel kavramsal setlerini oluşturmuştur. 28 Şubat postmodern darbesi sonrasında iktidara gelen AK Parti hükümetleri, vesayet olgusuna karşı demokrasi ve özgürlükleri esas alan siyasal dil kullanmayı tercih etmiştir. Ancak süreç içinde kaçınılmaz olarak iktidar-muhalefet ilişkilerinde öteki kavramı üzerinden tarafları mobilize etmek amacıyla kutuplaştırıcı söylemin de kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan siyasal dil, mesaj ilettiği kadar kimlikleri şekillendiren ve aidiyet üreten iktidar aracı olarak da değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, genel olarak dil ve özel olarak siyaset dili, temsil, inşa, direniş ve oluştan meydana gelir. Dil, siyaseti anlamada ve analiz etmede güçlü imkanlar sunar. Bu bağlamda, Türkiye'de yaşanan siyasal dönüşümlerin dilsel niteliği haiz olduğu kadar iktidarın söylediği ve söylettiği ifadeleri de içermektedir. Böylece siyasetin sadece pratik olgulardan oluşmadığı, dilsel bir mücadele alanı olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Extended Abstract

Political theory differs from political science in that it has normative characteristics. In this respect, political theory resorts to language in order to perform conceptual analyses. For example,

concepts such as justice, freedom, and law inevitably feature in linguistic analyses. Therefore, political theory uses language not merely as a means of communication, but also to analyze and understand complex political phenomena. Many political thinkers attempt to construct political phenomena through language using political theory. This work reveals a necessary relationship between language and political thought. Political thought attempts to analyze the ideological, metaphorical, and normative aspects of political phenomena at a conceptual level.

Serious engagement with political thought requires an understanding of how concepts, theories, and language are used in politics. Political actors frequently use concepts to define the field of debate, theories to interpret political action, and political language to persuade, gain power, maintain their dominance, or resist. In this context, politics is not only about power, institutions, and interests, but also a field structured by its own language and concepts and shaped by theories. The three main elements that constitute the political field—concepts, theories, and language—construct both political thought and political action.

Controversial and ambiguous meanings of concepts render them open to interpretation and ideological bias. This is because theories are not only explanatory but also normative. In this context, theories seek answers not only to the question "what is or what happened?" but also to the question "what should be?"

Concepts, theories, and language function as a whole in understanding political life. Concepts such as freedom, equality, and difference are examples of philosophical language that has been carefully constructed and integrated into a theoretical model. In this context, while attempting to explain the normative and interpretive nature of political theory, political theory emerges as a philosophical interpretation aimed at understanding traditional political practices rather than producing universal laws. For political theory attempts to intellectually interpret the practices of a society.

The relationship between language and politics provides a theoretical foundation for contemporary political analysis. This is because language is both a means of communication and a tool for constructing political and social discourse through the use of metaphor and rhetoric. For example, Lakoff's metaphors of the "strict father" and the "nurturing parent" are among the concepts frequently used in modern political analysis. These two approaches represent authoritarian and democratic forms of politics. Furthermore, modern power not only oppresses individuals through coercion but also subjectifies them through the production of knowledge, and discourse determines social norms and the limits of acceptability. Language is not a fixed structure here; it is understood as a flow open to multiplicity, escape, and transformation. This situation shows that language is not only an instrument of power but also a plane of production that conflicts with and disrupts it.

Indeed, approaches that argue that language is not only a communicative tool but also a field where power is produced, distributed, and questioned seek to understand modern political structures by focusing on the concept of discourse. These theoretical approaches also provide a fertile ground for understanding the transformation of political discourse in Türkiye. Within the framework of approaches that address the ideological and metaphorical dimensions of language in political theory, the political language of Turkish politics is analyzed in this article. Efforts have been made to discuss the linguistic changes that have taken place from the late Ottoman period to the

present day. Furthermore, conservative, nationalist, and populist discourse patterns that emerged in Turkish political history, particularly after 1980, have been analyzed in light of the aforementioned approaches in order to understand both the construction of the subject at the discursive level and the strategies employed by those in power to shape society.

The theoretical framework mentioned above is also quite explanatory in understanding the transformation of political discourse in the context of Türkiye. There has always been a strong discourse in Turkish political life, and concepts such as state, nation, sovereignty, guardianship, and foreign powers that constitute this discourse have formed the framework of the dominant rhetoric in politics. In addition, the phenomenon of modernization, which gained momentum during the transition from the Ottoman Empire to the Republic, brought with it secularization, Kemalism, and, in contrast, tradition and Islamism, which became the basic discourse set of political language.

In conclusion, language in general, and political language in particular, consists of representation, construction, resistance, and creation. Language offers powerful opportunities for understanding and analyzing politics. In this context, the linguistic nature of the political transformations in Türkiye includes not only the statements made by those in power but also the statements they have others make. Thus, it becomes clear that politics is not only composed of practical facts but is also a linguistic battlefield.

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained from literature review/published sources.

Yapay Zeka Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / **Use of Artificial Intelligence:** No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Kaynakça

Aristoteles (1991). *On Rhetoric: A Theory of Civil Discourse*. Translate: G. A. Kennedy. Oxford: Oxford University Press.

Berlin, I. (1958). *Two Concepts of Liberty*. Inaugural Lecture, University of Oxford, 31 October. Oxford: Clarendon Press.

Cherniss, J.L. (2013). "Isaiah Berlin's Thought and Its Legacy: Critical Reflections on a Symposium". *European Journal of Political Theory*, 12 (1), 5-23.

Cizre, Ü., ve Çınar, M. (2003). "Turkey 2002: Kemalism, Islamism, and Politics in the Light of the February 28 Process". *The South Atlantic Quarterly*, 102 (2-3), 309–332.

Çandar, C. (2001). *Çıktık Açık Alınla: 28 Şubat Postmodern Darbe Geçidinde (1996-2000)*. İstanbul:Timaş Yayınları.

Çarkoğlu, A., Elçi, E., Erol, F. ve Paksoy, C. (2022). "Popülizm Teorileri Işığında Türkiye'de Popülizmin Tarihsel Gelişimi: Siyasi Partiler Üzerine Bir İnceleme". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 323-348.

Çınar, A. (2005). *Modernity, Islam, and Secularism in Turkey: Bodies, Places, and Time*. Minnesota: University of Minnesota Press.

Çınar, M. (2008). The Justice and Development Party and the Kemalist Establishment. Ü. Cizre (Ed.), *Secular and Islamic Politics in Turkey: The Making of Justice and Development Party* (ss. 109–131). London: Routledge.

Davies, W. (2018). *Nervous States: How Feeling Took Over the World*. London: Penguin Books.

Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon Books.

Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. New York: Pantheon Books.

Freeden, M. (1998). *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford: Oxford University Press.

Gallie, W. B. (1956). "Essentially Contested Concepts". Proceedings of the Aristotelian Society, 56(1), 167-198.

Gramsci, A. (1992). *Selections from the Prison Notebooks*. Eds.Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith. London: Lawrence and Wishart.

Gray, J. (1995). *Isaiah Berlin: An Interpretation of His Thought*. London: HarperCollins.

Heidegger, M. (1971). *Poetry, Language, Thought*. *Translate: Albert Hofstadter*. New York: Harper&Row.

Heper, M. (1985). *The State Tradition in Turkey*. Beverley: The Eothen Press.

Keyman, E. F. (1995). "On the Relation Between Global Modernity and National Modernity: The Crisis of the Nation-State". *New Perspectives on Turkey*, (13), 93–120.

Koçak, C. (2012). *Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları (1945–1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koselleck, R. (2002). *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*. California: Stanford University Press.

Kurt, H. (2013). Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 19, 106-126.

Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. New York: Verso.

Lakoff, G. (2002). *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: University of Chicago Press.

Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*. London: Verso.

Mudde, C., ve Kaltwasser, C.R. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Oakeshott, M. (1991). *Rationalism in Politics and Other Essays*. New York: Liberty Fund.

Orwell, G. (1981). Politics and the English Language. In G. Orwell, *A Collection of Essays* (pp. 156–171). New York: Harcourt Brace.

Rawls, J. (2010). *Bir Adalet Teorisi*. Çev. S. Akyol. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Schmitt, C. (2005). *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Chicago: University of Chicago Press.

Skinner, Q. (1969). "Meaning and Understanding in the History of Ideas". *History and Theory*, 8(1), 3–53.

Taş, H. (2015). "Turkey – from Tutelary to Delegative Democracy". *Third World Quarterly*, 36(4), 776–791.

Taş, H. (2022). "Continuity Through Change: Populism and Foreign Policy in Turkey". *Third World Quarterly,* 43(12), 2869-2887.

Toprak, B. (1981). *Islam and Political Development in Turkey*. Leiden: Brill

Taylor, C. (2003). *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press.

Wittgenstein, L. (1958). *Philosophical Investigations*. Çev. G. E. M. Anscombe. New York: Macmillian.

van Dijk, T. A. (2002). "Political Discourse and Ideology". *Doxa Comunicación. Revista Interdisciplinar De Estudios De Comunicación Y Ciencias Sociales*, 1, 207-225.

Yavuz, M. H. (2003). *Islamic Political Identity in Turkey*. Oxford: Oxford University Press

Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yılmaz, A. ve Geylani, D. (2021). Post Truth (Hakikat Sonrası), Global Siyaset ve Türkiye: Metodolojik Bir Yaklaşım. Ed. A. Yılmaz ve İkram Bağcı. *Teoriden Pratiğe Türkiye Siyaseti* (ss.15-53). Ankara: Liberte Yayınları.

Yılmaz, A. ve Yazıcı, S. (2007). "Sosyal Bilimler Felsefesinde Temel Sorunlar ve Yaklaşımlar". *Liberal Düşünce Dergisi*, 88, 57-68.

Zürcher, E. J. (2016). *Turkey: A Modern History*. London: I.B. Tauris.